

РОЗДІЛ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6:32(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.1>

ЕКОЛОГІЧНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В МЕХАНІЗМІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Данилюк Л.Р.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3201-8881>
e-mail: lesia.danyluik@pnu.edu.ua*

Данилюк Л.Р. Екологічне інформаційне забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України.

В статті проаналізовано поняття інформаційного суспільства, екологічного інформаційного забезпечення, інформаційної політики, екологічної політики, встановлено значення екологічного інформаційного забезпечення при здійсненні заходів екологічної та інформаційної безпеки, визначено місце й роль екологічного інформаційного забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України.

Розвиток якісного інформаційного суспільства неможливий без відповідних правових регуляторів і не повинен відбуватися сам по собі, без державної підтримки. Водночас формування свідомого інформаційного суспільства є запорукою функціонування демократичної держави та її інституцій. При цьому розвинутий інститут екологічного інформаційного забезпечення є основою не тільки екологічної, але й інформаційної, а відтак і національної безпеки.

В умовах наростаючих екологічних проблем і викликів, які суттєво загострилися внаслідок війни, важливо розуміти цінність для громадян права на екологічну інформацію, його роль при гарантуванні екологічної безпеки в країні та потенціал його забезпечення для подальшого розвитку держави в будь-яких сферах.

Екологічне інформаційне забезпечення є категорією, яка може застосовуватися не тільки в екологічних, але й у інформаційних і інших правовідносинах. Більше того особливості його правового режиму визначаються нормами конституційного, міжнародного, інформаційного, адміністративного, цивільного права та детально регламентується екологічним законодавством.

Однак, незважаючи на те, що регулювання еколого-інформаційних відносин здійснюється нормами різних галузей права й є однією з вихідних основ як екологічної, так і інформаційної політики України, потрібно розмежовувати їхню суть та змістовне значення в контексті тих чи інших заходів.

В статті зроблено висновок, що в рамках екологічної політики екологічне інформаційне забезпечення виступає елементом правового механізму (інструментом) реалізації цієї політики. Тоді як у межах інформаційної політики воно є видом інформації, доступ до якої гарантується державою, тобто радше об'єктом, на який спрямована така політика.

Ключові слова: інформаційне суспільство, екологічне інформаційне забезпечення, інформаційна політика, екологічна політика, екологічні права, екологічна безпека, забезпечення екологічної безпеки, управління в галузі охорони довкілля.

Danyliuk L.R. Environmental information provision in the mechanism of environmental and information policy of Ukraine.

The article analyzes the concepts of information society, environmental information provision, information policy, environmental policy, establishes the importance of environmental information

provision in implementing environmental and information safety measures, determines the place and role of environmental information provision in the mechanism of environmental and information policy of Ukraine.

The development of a high-quality information society is impossible without appropriate legal regulators and should not happen by itself, without state support. At the same time, the formation of a conscious information society is the key to the functioning of a democratic state and its institutions. Also, the developed institute of environmental information provision is the basis of not only environmental, but also informational, and therefore national security.

In the conditions of growing environmental problems and challenges, which have significantly worsened as a result of the war, it is important to understand the value for citizens of the right to environmental information, its role in guaranteeing environmental safety in the country and the potential of its provision for the further development of the state in any spheres.

Environmental information provision is a category that can be used not only in environmental, but also in informational and other legal relations. Moreover, the peculiarities of its legal regime are determined by the norms of constitutional, international, informational, administrative, civil law and are regulated in detail by environmental legislation.

However, despite the fact that the regulation of environmental and informational relations is carried out by the norms of various branches of law and is one of the basic foundations of both environmental and informational policy of Ukraine, it is necessary to distinguish their essence and substantive meaning in the context of certain measures.

The article concludes that within the framework of environmental policy, environmental information provision is an element of the legal mechanism (tool) for the implementation of this policy. Whereas within the framework of information policy, it is a type of information, access to which is guaranteed by the state, that is, rather, the object to which such a policy is directed.

Key words: information society, environmental information provision, information policy, environmental policy, environmental rights, environmental safety, ensuring environmental safety, management in the field of environmental protection.

Постановка проблеми. Сучасний стан інформаційного суспільства обумовлений динамічним розвитком інформаційних технологій, різноманітністю джерел інформації та безперервним доступом до комунікаційних каналів. Формування свідомого інформаційного суспільства є запорукою функціонування демократичної держави та її інституцій. Згідно з Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [1], розвиток останнього в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики. Тоді як під інформаційним Законом розуміє суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Тобто належно розвинуте інформаційне суспільство – це не тільки про кількість інформації, яку отримують громадяни, але й про їхню здатність критично аналізувати її, конструктивно опрацьовувати та робити обдумані висновки. Розвиток якісного інформаційного суспільства неможливий без відповідних правових регуляторів і не повинен відбуватися сам по собі, без державної підтримки.

На жаль, сьогодні ми щоденно зіштовхуємося з прикладами недотримання інформаційної гігієни й неналежної медіаграмотності, фактами поширення недостовірної інформації або явно неправдивої інформації, випадками перекручування відомостей і їх спотворення, прецедентами несвочасного надання інформації, безпідставних відмов в її наданні або ненаданні. Все це в реаліях нашого часу нерідко призводить до інформаційних маніпуляцій і становить загрозу інформаційній безпеці України. В умовах наростаючих екологічних проблем і викликів, які суттєво загострилися внаслідок війни, важливо розуміти цінність для громадян права на екологічну інформацію, його роль при гарантуванні екологічної безпеки в країні та потенціал його забезпечення для подальшого розвитку держави в будь-яких сферах. Саме тому важливо з'ясувати місце та значення екологічного інформаційного забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України.

Стан опрацювання цієї проблематики свідчить, що в еколого-правовій доктрині значна увага приділяється дослідженню права на екологічну інформацію, порядку його реалізації тощо. Водночас екологічна інформація, її правовий режим і процес доступу до неї вивчаються й представниками науки конституційного, міжнародного, адміністративного та інших галузей права. Теоретичним підґрунтями даної статті є доктринальні доробки В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, Г.І. Балюк, А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької, В.В. Костицького, С.М. Кравченко, М.В. Краснової, Н.Р. Малишевої, А.К. Соколової, Ю.С. Шемшученка та інших. Проте, незважаючи на вагому наукову основу, тема екологічного інформаційного забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України є нерозкритою та потребує опрацювання.

Метою статті є аналіз поняття інформаційного суспільства, екологічного інформаційного забезпечення, інформаційної політики, екологічної політики, встановлення ролі екологічного інформаційного забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України.

Виклад основного матеріалу. Перш за все варто сказати, що екологічне інформаційне забезпечення (екологічне інформування) має комплексний характер, який проявляється в різнофункціональних підходах до тлумачення його змісту. Як правило екологічне інформаційне забезпечення розуміють як: елемент правового механізму (інструмент) реалізації державної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки; функцію управління в сфері природокористування та охорони довкілля; гарантію прав громадян на безпечне для життя й здоров'я довкілля та вільний доступ до інформації про його стан [2, с. 138].

Розглядаючи екологічне інформаційне забезпечення в якості правового інструменту реалізації державної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки, слід відзначити, що відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Тоді як інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [4]. А згідно з ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» [5], національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями (ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України»).

Тобто розвинутий інститут екологічного інформаційного забезпечення є запорукою не тільки екологічної, але й інформаційної, а відтак і національної безпеки.

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій; сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій; широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки. Виконання поставлених завдань такої політики в сфері охорони навколишнього природного середовища може бути забезпечено серед іншого шляхом розширення доступу громадськості до екологічної інформації, своєчасного інформування про результати регіонального екологічного аудиту та екологічного моніторингу, прийняття рішень щодо екологічних проблем і врахування інтересів громадськості при їхньому

вирішенні. Разом із цим інформаційна безпека в інформаційному суспільстві полягає в стані захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про інформацію» [6], основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

В Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [7] з-поміж основних засад державної екологічної політики можна виділити: відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації; упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Як бачимо екологічне інформаційне забезпечення є категорією, яка може застосовуватися не тільки в екологічних, але й у інформаційних і інших правовідносинах. Більше того особливості його правового режиму визначаються нормами конституційного, міжнародного, інформаційного, адміністративного, цивільного права та детально регламентується екологічним законодавством.

Фактично екологічне інформаційне забезпечення носить комплексний характер, оскільки регулюється значною кількістю законодавчих та підзаконних актів різних галузей національного та міжнародного законодавства [8, с. 142].

Можна класифікувати ці норми за різними критеріями. Так, залежно від видів екологічно важливих відомостей, їх джерел і органів, які уповноважені забезпечити вільний доступ до них пропонується виділити наступні блоки правового регулювання екологічного інформування: а) нормативно-правові акти, які заклали концептуальні основи екологічного інформування та принципи його гарантування; б) нормативно-правові акти, які визначають зобов'язаних щодо забезпечення екологічного інформування осіб і їх правове становище; в) нормативно-правові акти, які визначають види та джерела екологічного інформування; г) нормативно-правові акти, які регламентують процедури екологічного інформаційного забезпечення; д) нормативно-правові акти, які встановлюють забезпечувальні (охоронні) засоби екологічного інформування [9, с. 46].

Водночас, незважаючи на те, що регулювання еколого-інформаційних відносин здійснюється нормами різних галузей права (хоча й пріоритетним в даному процесі залишається екологічне законодавство) й є однією з вихідних основ як екологічної, так і інформаційної політики України, потрібно розмежовувати їхню суть та змістовне значення в контексті тих чи інших заходів.

Зокрема в рамках екологічної політики екологічне інформаційне забезпечення виступає елементом правового механізму (інструментом) реалізації цієї політики. Тоді як у межах інформаційної політики воно є видом інформації, доступ до якої гарантується державою, тобто радше об'єктом, на який спрямована така політика.

Висновки. Отже, еколого-інформаційні правовідносини – це врегульовані актами міжнародного законодавства, Конституцією, законами і підзаконними нормативно-правовими актами України суспільні відносини, які виникають в процесі екологічного інформаційного забезпечення та реалізації права на вільний доступ до інформації про стан довкілля [2, с. 139]. Базовими засадами регулювання еколого-інформаційних відносин оперують норми конституційного, міжнародного, екологічного, інформаційного та інших галузей права, що вказує на комплексний характер інституту екологічного інформаційного забезпечення.

Аналіз дефініцій інформаційного суспільства, екологічного інформаційного забезпечення, інформаційної політики, екологічної політики дозволяє стверджувати, що екологічне інформаційне забезпечення знаходиться серед ключових пріоритетів при здійсненні заходів екологічної та

інформаційної безпеки. Відтак, встановлюючи місце екологічного інформаційного забезпечення в механізмі екологічної та інформаційної політики України, доцільно розглядати його крізь призму заходів екологічної та інформаційної безпеки. Тому можна зробити висновок, що екологічне інформаційне забезпечення виступає елементом правового механізму (інструментом) реалізації екологічної політики та об'єктом, на гарантування якого спрямована інформаційна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
2. Данилюк Л.Р. Наукові підходи до розуміння змісту поняття екологічного інформаційного забезпечення. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ, 2021. Випуск 57. С. 129–141. URL: <https://scijournals.pnu.edu.ua/index.php/ariclu/article/view/6038/6579> (дата звернення: 10.02.2024).
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2465-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2029 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
8. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Красної та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2016. 575 с.
9. Краснова М.В. Правове регулювання екологічного інформування: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. Київ, 2002. Випуск 45. С. 46–54.